

OPŠTINA HERCEG NOVI

LOKALNI PLAN AKCIJE
U OBLASTI INVALIDNOSTI U OPŠTINI HERCEG NOVI
za period 2010 - 2015.

Decembar, 2009. godine

S a d r ž a j:

1. Značaj uključivanja pitanja invalidnosti u lokalnu strategiju razvoja.....	4
2. Uvod	5
3. Opis procesa.....	6
4. Situaciona analiza.....	7
5. Pregled odabranih prioriternih oblasti.....	10
6. Pravno-institucionalni okvir.....	15
7. Vizija – misija	16
8. Problematične oblasti u opštini Herceg Novi- potrebe i rješenja	
8.1. Podizanje svijesti	17
8.2. Medicinska briga	21
8.3. Rehabilitacija.....	23
8.4. Servisi podrške	25
8.5. Pristupačnost	27
8.6. Obrazovanje	33
9. Nadgledanje sprovođenja LPAL.....	38

Skraćenice korišćene u tekstu:

- 1. LPAI – lokalni plan akcije u oblasti invalidnosti**
- 2. OSI - osoba sa invaliditetom**
- 3. OOSI – organizacija osoba sa invaliditetom**
- 4. SP UN – standardna pravila ujedinenih nacija**
- 5. NVO – nevladina organizacija**
- 6. PIO – penziono invalidsko osiguranje**
- 7. CSR – centar za socijalni rad**
- 8. JU –javna ustanova**
- 9. SHARE SEE PROGRAM**
- 10. CP-cerebralna paraliza**

ZNAČAJ UKLJUČIVANJA PITANJA INVALIDNOSTI U LOKALNU STRATEGIJU RAZVOJA KROZ LOKALNI PLAN AKCIJE

Lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti je strateški dokument koji povezuje konkretne mjere i akcije koje treba preduzeti da bi se na odgovarajući način odgovorilo na potrebe i prava osoba sa invaliditetom u lokalnoj zajednici. To je dokument lokalne samouprave i usvaja ga Skupština Opštine.

Lokalni plan se zasniva na potrebama osoba sa invaliditetom i sadrži načine najracionalnijeg korišćenja postojećih resursa u cilju njihove pune integracije u lokalnu zajednicu. U njemu su identifikovane potrebe OSI, postojeći resursi, opis rješenja, mjera i koraka koje treba preduzeti, vremenski rokovi za realizaciju definisanih aktivnosti, subjekti odgovorni za sprovođenje mjera i izvori finansiranja. Sadrži jasne ciljeve – konkretno mjerljive i realne, metode, vremenski okvir i raspodjelu odgovornosti. Osobama sa invaliditetom i organizacijama koje zastupaju njihova prava i interese daje aktivnu ulogu u iniciranju i unapređenju postojećih i stvaranju novih uslova za njihovo ravnopravno učešće u svim oblastima života zajednice, zasnovanu na partnerstvu sa institucijama vlasti i ostalim zainteresovanim stranama.

Termin *“osoba sa invaliditetom”* je po definiciji iz »Strategije za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori« -osoba sa urođenom ili stečenom fizičkom, senzornom, intelektualnom ili emocionalnom umanjenom sposobnošću koja usljed društvenih ili drugih prepreka nema mogućnost ili ima smanjene mogućnosti da se uključi u aktivnosti društva na istom nivou sa drugima, bez obzira na to da li može da ostvaruje pomenute aktivnosti uz upotrebu tehničkih pomagala ili uz službe podrške”. Ova definicija je u skladu sa univerzalnom definicijom u Konvenciji UN o pravima osoba sa invaliditetom.

Lokalni akcioni plan zasniva se na Agendi 22. Agenda 22 je švedski koncept (metod) koji omogućava primjenu 22 standardna pravila UN-a o integraciji OSI u lokalnu zajednicu. Ovaj metod korišćen je u 24 opštine na Balkanu u periodu od 2007. do 2009. godine u postupku donošenja i primjene lokalnih planova u oblasti invalidnosti. Program u okviru koga se realizuje LPAI zove se Share-SEE a implementacija je povjerena međunarodnoj humanitarnoj organizaciji Handicap International za Jugoistočnu Evropu u partnerstvu sa vodećim nevladinim organizacijama osoba sa invaliditetom u regionu. Sprovođenju programa prethodila je obuka 16 lokalnih trenera koji su prošli kroz pet modula treninga za zastupanje a potom edukovali oko 400 aktivista pokreta osoba sa invaliditetom u klasterima. Svaki klaster obuhvatao je nekoliko susjednih opština.

UVOD:

„ Prava čovjeka su ogledalo napretka, pitanje na kome ispit zrelosti polažu postojeći društveno ekonomski sistemi.“ (Nehru)

Pozitivni trendovi za poboljšanje kvaliteta života osoba sa invaliditetom (OSI) u Crnoj Gori ogledaju se u potpisivanju Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom kao i usvajanju Strategije za integraciju osoba sa invaliditetom u društvo (2008-2016).

Odavno je poznato da se konkretni problemi ljudi najbrže i najpotpunije rješavaju tamo gdje nastaju i svakodnevno se dešavaju, a to je na lokalnom nivou. Osobe sa invaliditetom su ranjivi sloj društva kome je potrebno posvetiti posebnu pažnju da bi ravnopravno sa drugim građanima uživali svoja osnovna ljudska prava i živjeli normalno. S druge strane poznato je i to da se ni najbolji resursi ne mogu efikasno iskoristiti ako ne postoji plan za njihovo namjensko korišćenje, nadgledanje i evaluaciju.

Svrha izrade LPAI ogleda se u potrebi etapnog i kontinuiranog zajedničkog rada na stvaranju pogodnog okruženja za cijelu zajednicu. Zbog svoje blage klime i blizine tri centra za rehabilitaciju Opština Herceg Novi privlači osobe sa invaliditetom. Povremeno ili stalno u njoj boravi procentualno veći broj osoba sa invaliditetom nego u ostalim crnogorskim opštinama. Istovremeno su uslovi života za koje se zalaže ovaj plan pogodni za kompletnu populaciju. To povećava šansu Herceg Novog da postane još poželjnije mjesto za život i da gradi imidž evropske destinacije.

Cilj uvođenja invalidnosti u lokalnu politiku je da se osigura da će lokalne vlasti i predstavnici zainteresovanih grupa svojim odlukama učestvovati u :

- a) Uklanjanju postojećih prepreka
 - Prilagođavanje izgrađenog okruženja
 - Obezbjedivanje dostupnosti informacija u odgovarajućem formatu svim osobama sa invaliditetom
 - Sprovođenje antidiskriminatorskih zakona;
- b) Prevenciji stvaranja novih prepreka
 - Integrisanje standarda pristupačnosti u planove urbanog razvoja grada
 - Rad na unapređenju pristupačnosti elektronskog okruženja;
- c) Stvaranju okruženja koje podržava osobe sa invaliditetom
 - Razvijanje službi podrške (službe personalne asistencije, tumači znakovnog jezika, prevoz, tehnička sredstva)

- Obuka osoblja u javnim službama o pristupu invalidnosti zasnovana na ravnopravnosti i ljudskim pravima
- Kampanja u cilju podizanja svijesti građana o potrebi za punim učešćem osoba sa invaliditetom u društvu
- Stvaranje inkluzivnih službi u redovnom sistemu (obrazovanje, zdravstvena zaštita, službe socijalne zaštite)
- Adekvatna procjena situacije u kojoj se nalazi svaka osoba sa invaliditetom
- Razvoj posebnih službi (Dnevni centri).

Opis procesa izrade LPAI

Inicijativa za izradu Nacrta LPAI potekla je od Koalicije „SVJETLOST“ koja je nastala kao rezultat zajedničkog rada u okviru trening programa “Zagovaranje u cilju uključivanja oblasti invalidnosti u lokalne politike“. Koaliciju čine :

1. Udruženje roditelja za podršku i pomoć djeci sa posebnim potrebama „Sunčev zrak“
2. Organizacija slijepih za Kotor, Tivat, Budvu i H. Novi
3. Udruženje osoba sa hendikepom

Koalicija je formirala Radnu grupu za izradu Nacrta LPAI . Članovi Radne grupe su:

1. Ljiljana Krstić, koordinatorka projekta;
2. Zoran Brđanin, rukovodilac Ispostave policije Kotor;
3. Zoran Bijelić, savjetnik za saobraćaj Opštine Herceg Novi;
4. Dr sc. Milan Obradović, dekan Visoke škole sestristva Kraljica Jelena;
5. Branislava Petrović, korisnica invalidskih kolica;
6. Nina Brzak , predsjednica Udruženja „Osobe sa hendikepom“;
7. Tomislav Jos, predstavnik Udruženje slijepih i slabovidih lica;
8. Vlado Mračević, potpredsjednik Opštine Herceg Novi;
9. Vukica Novaković, direktorka Centra za socijalni rad Herceg Novi;
10. Milovan Baždar, potpredsjednik Opštine Herceg Novi;

11. Nataša Tatalović, načelnik komunalne policije Opštine Herceg Novi;
12. Ana Popović, sekretar Sekretarijata za stambeno komunalne poslove i zaštitu životne sredine;
13. Mirta Gržanić, savjetnik u Kabinetu predsjednika Opštine;
14. Dragica Ivanović, novinar dnevnog lista „Pobjeda“;
15. Jadranka Orlandić, savjetnik za obrazovanje Opštine Herceg Novi.

Koalicija organizacija osoba sa invaliditetom „Svjetlost” iz Herceg Novog je jedna od 20 koja je u 2008. dobila finansijsku podršku za izradu Lokalnog plana akcije od Share-SEE programa koji je realizovala francuska organizacija Handicap International za Jugoistočnu Evropu. U finalnoj fazi izrade dokumenta Koalicija je imala finansijsku i tehničku podršku Save the Children UK Fund-a.

Metodologija izrade LPAI

U izradi Plana Radna grupa je koristila domaća i međunarodna iskustva i preporuke. Osnovno polazište za izradu ovog dokumenta je „Agenda 22“ bazirana na Standardnim pravilima UN za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama sa invaliditetom (usvojena 1993. godine) čija je svrha da se omogući OSI da uživaju ista prava i imaju iste obaveze kao i ostali članovi društva u kome žive.

Situaciona analiza

Opština Herceg Novi se prostire na ukupnoj površini od 235 km² od graničnog prelaza Debeli Brijeg do najužeg dijela Boke Kotorske – tjesnaca Verige. Prema popisu stanovništva iz 2003. ima 33 971 stanovnika. Stanovništvo je etnički mješovitog sastava i čine ga Srbi, Crnogorci, Hrvati, Muslimani, Romi, Bošnjaci, Albanci Opština ima 39 naselja: Herceg Novi, Igalo, Baošići, Đenovići, Meljine, Bijela, Njivice, Žvinje, Špulje, Sutorina, Prijedor, Mojdež, Ratiševina, Sušcepan, Trebjesin, Kameno, Mokrine, Kruševice, Sitnica, Vrbanj, Ubli, Žlijebi, Podi, Zelenika, Kutli, Sasovići, Kumbor, Jošica, Kamenari, Đurići, Bjelske Kruševice, Repaji, Rose, Zabrđe, Klinci, Radanovići, Mrkovi, Brguli i Marderi.

Nema preciznih i pouzdanih podataka o karakteru, vrstama i nivou invalidnosti, a ne postoje ni statistički podaci o OSI na republičkom nivou. Tačan broj bi se mogao utvrditi nakon popisa stanovništva što bi bilo značajno za izradu jedinstvene baze podataka. Nesumnjivo je međutim da ova populacija spada u najsiriromašnije i najmarginalizovanije društvene grupe. Identifikovali smo da glavni razlog nepostojanja kompletne evidencije o broju, karakteristikama i potrebama osoba sa invaliditetom leži u nedostatku jasnih ingerencija za formiranje baze podataka. Parcijalne podatke o osobama sa invaliditetom

posjeduju ustanove medicinske i socijalne zaštite, Zavod za zapošljavanje, PIO i nevladine organizacije. Među njima nije uspostavljeno informaciono umrežavanje, što je osnovna prepreka za objedinjavanje i kompletiranje podataka.

Po podacima Centra za socijalni rad Herceg Novi koji se odnose na korisnike prava na ličnu invalidninu i njegu i pomoć drugog lica, u našoj opštini je registrovano:

- Lica sa umjerenom mentalnom retardacijom.....62,
- Lica sa težom mentalnom retardacijom.....18 ,
- Lica sa teškom mentalnom retardacijom..... 6,
- Lica sa tjelesnim invaliditetom (CP, teška tjel.ošt)..29,
- Slijepa lica 18,
- Gluvonijema lica sa umjerenom MR..... 4,
- Lica sa Down sindromom..... 6,
- Lica sa autizmom 4,
- Lica sa ostalim teškim i hroničnim bolestima.....76.

Istraživanja sprovedena u toku izrade Nacionalne strategije o suzbijanju siromaštva u Crnoj Gori ukazuju da postoji deset uzroka siromaštva ove populacije:

- Nezaposlenost – kako OSI tako i članova njihovih porodica;
- Niski i neredovni lični dohoci;
- Neadekvatna ekonomska politika;
- Neadekvatna socijalna i stambena politika;
- Neosjetljivost sredine na probleme OSI;
- Neadekvatna i nepotpuna zdravstvena zaštita;
- Neadekvatna zakonska regulativa kojom je regulisana ova oblast;
- Kolaps privrede;
- Nizak nivo građanske svijesti i
- Neadekvatan i nepristupačan obrazovni sistem.

Isključenost i siromaštvo su u uskoj uzročno posledičnoj vezi. Osim siromaštva na isključenost osoba sa invaliditetom utiču barijere u njihovom okruženju : arhitektonske, komunikacione i psiholoske. I u našoj sredini su u odnosu prema OSI dominantni izolacija, sažaljenje i dobročinstva.

Naš dokument bazira se na principima:

- Socijalna integracija

- Samopredstavljanje
- Participacija
- Afirmativna akcija
- Poštovanje različitosti
- Jednake mogućnosti
- Zabrana diskriminacije
- Rodna ravnopravnost
- Poštovanje prava čovjeka, dostojanstvo, nezavisnost pojedinca (sloboda izbora i samostalnost)
- Decentralizacija
- Održivost

U Opštini Herceg Novi postoje uslovi za kvalitetniji život osoba sa invaliditetom koji se adekvatno ne koriste. Prema Statutu Opštine (Čl.23) u okviru samostalnog obavljanja poslova lokalne samouprave, Opština, između ostalog donosi različite planove i programe razvoja i planove i programe u pojedinim pravnim oblastima u skladu sa posebnim zakonima. Statut takođe, u Čl. 24 predviđa da pored poslova iz prethodnog člana, Opština samostalno uređuje i obezbjeđuje : (6) socijalnu zaštitu koja se odnosi na kućnu njegu i kućnu pomoć starim i invalidnim licima, rješavanje stambenih pitanja lica u stanju socijalne potrebe i druge dodatne oblike socijalne zaštite; (7) dječju zaštitu koja se odnosi na smještaj, ishranu i rekreaciju i druge oblike dječije zaštite. Među odlukama koje je Skupština usvojila su i odluke od neposrednog značaja za socijalnu politiku Opštine:

- Odluka o osnivanju Savjeta za pitanja lica sa invaliditetom (6/05) i
- Odluka o kriterijumima, načinu i postupku raspodjele sredstava NVO (13/06).

Kao značajan doprinos boljem informisanju građana o mogućnostima ostvarivanja njihovih prava, Opština je napravila Vodič za pristup informacijama u posjedu organizacija lokalne uprave i službi Opštine Herceg Novi. U aprilu ove godine Skupština je donijela Lokalni plan za razvoj socijalnih usluga za djecu i mlade za period 2009 – 2013, strateški dokument koji se posebno bavi prioritarnim ciljnim grupama među kojima su i djeca sa smetnjama u razvoju. Nedavno je donesen i Program socio-ekonomskog razvoja opštine Herceg-Novu u kome se zadovoljavanju potreba OSI daje značajno mjesto.

Projektom „Igallo- mjesto dostupno korisnicima invalidskih kolica“ Udruženje „Sunčev zrak“ je 2007.g. u saradnji sa Handicap International i Opštinom Herceg Novi započelo izradu pristupa na trotoare na pojedinim mjestima u gradu. Sve je više pristupačnih objekata i lokala.

Pokret osoba sa invaliditetom sve je prisutniji u Herceg-Novom iako razjedinjen jer većina OOSI djeluje samostalno. U Herceg-Novom registrovano je 12 NVO koje se bave pitanjima OSI:

1. Udruženje roditelja za podršku i pomoć djeci sa posebnim potrebama „Sunčev zrak“;

2. Udruženje za podršku djeci sa razvojnim problemima;
3. Društvo za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim licima;
4. Udruženje slijepih i slabovidih lica „Pogled“;
5. Udruženje invalida rada H.Novi;
6. Organizacija civilnih invalida rata za Kotor, Budvu, Tivat, H.Novi i Cetinje;
7. Organizacija slijepih za Kotor, Tivat, Budvu i H. Novi;
8. Organizacija gluvih i nagluvih za Kotor, Tivat, Budvu i H.Novi;
9. Udruženje osoba sa hendikepom;
10. Agencija za pružanje pomoći starim osobama, licima sa invaliditetom i djeci sa posebnim potrebama;
11. Udruženje za formiranje i izgradnju Dnevnog centra za djecu i omladinu sa posebnim potrebama „Korak naprijed“;
12. Udruženje „Nova šansa u Novom“.

Po nekim procjenama Herceg-Novi je grad sa najvećim brojem profesionalaca (ljekara, psihologa, defektologa) u Crnoj Gori. Ovaj podatak je značajan za identifikaciju profesionalnog i socijalnog kapitala koji postoji u zajednici i koji treba staviti u funkciju unapređenja socijalne politike.

Pregled odabranih prioriternih oblasti

1. Podizanje svijesti

Jedan od bitnih razloga za loš položaj OSI je nedovoljno razvijena svijest o OSI, njihovim pravima, potrebama i mogućnostima. Dugogodišnja primjena radikalnog medicinskog modela pristupa OSI kreirala je društvenu atmosferu u kojoj je nivo svijesti o mogućnostima OSI izrazito nizak. Ovakav pristup ističe nesposobnost OSI, njihovu zavisnost od drugih ljudi i jedino rješenje položaja i problema OSI vidi u socijalnim davanjima i smještaju u zatvorene institucije. Najveći broj OSI je izložen predrasudama okruženja i sažaljenju što je posljedica uvriježenih stavova da su OSI nesposobne za samostalan rad i život. Vrijeme uglavnom provode zatvoreni u svojim stanovima i kućama i ne pokušavajući da od pasivnih postanu aktivni i korisni članovi društva.

Ovakvu situaciju pojačava nedostatak servisa za OSI kao što su:

- servisi podrške,
- pristupačna okolina,
- pristupačne informacije,

- adekvatna pomagala...

Organizacije OSI svojim skromnim resursima rade na pozitivnim promjenama u društvu ali to nije dovoljno. Neophodno je veće angažovanje svih društvenih činilaca da bi OSI ostvarile osnovna ljudska prava, a naročito pravo na jednake mogućnosti u svojoj zajednici.

Rijetki su pojedinci koji su uspjeli da se izbore sa negativnim stavovima svog okruženja i da postanu aktivni i korisni članovi društva uprkos svom invaliditetu. Oni svojim primjerom doprinose povećanju nivoa svijesti javnosti o mogućnostima OSI. Pored njih i organizacije OSI konstantno promovišu prava, potrebe i mogućnosti OSI što takođe dovodi do senzibilisanja javnosti na potrebe i mogućnosti OSI.

U cilju promovisanja i poštovanja prava OSI, prva od aktivnosti u LPAI jeste podizanje nivoa svijesti građana. Ova aktivnost podrazumijeva borbu protiv stereotipa i predrasuda, promociju pozitivnog stava i izgradnju odnosa poštovanja prema OSI. Informativne kampanje treba da prenesu poruke da su OSI građani sa istim pravima i obavezama kao i svi ostali.

2. Medicinska briga

Pružanje efikasne medicinske zaštite osobama sa invaliditetom je obaveza države ali se i na nivou lokalne zajednice u pružanju primarne pomoći mnogo toga može učiniti. Herceg-Novi ima kapacitete za to ne samo u oblasti primarne već i sekundarne zdravstvene zaštite.

U odnosu na ostale crnogorske opštine u Herceg-Novom je mnogo veća koncentracija medicinskih profesionalaca jer se na njenoj teritoriji nalaze dva rehabilitaciona centra - Institut „Dr Simo Milošević“ i Centar za odmor i liječenje Igalu, Vojna bolnica Meljine i Dom zdravlja. Posljednjih godina otvoreno je i više privatnih ordinacija razlicite specijalnosti. Postoji veliki broj apoteka kao i stomatoloških ordinacija. U okviru primarne zdravstvene zaštite u Domu zdravlja funkcioniše Centar za prevenciju u okviru koga rade populaciono i savjetovalište za mlade, koji se bavi aktuelnim problemima i temama iz oblasti zaštite zdravlja između ostalog i prevencije raznih oblika invalidnosti.

3. Rehabilitacija

Država treba da obezbijedi pružanje usluga rehabilitacije OSI kako bi one mogle da dostignu optimalni nivo nezavisnosti funkcionisanja. Po standardnom pravilu broj 3 UN sve rehabilitacione usluge treba da budu dostupne u lokalnoj zajednici u kojoj osoba sa invaliditetom živi. Opština Herceg-Novi je, među rijetkima koje takve mogućnosti imaju. Usluge liječenja i rehabilitacije (fizična medicina) pacijenti mogu da dobiju u Institutu „Dr Simo Milošević“ u Igalu u Centru za odmor i liječenje u Igalu i na

Odjeljenju fizikalne medicine i rehabilitacije Vojne bolnice u Meljinama. Iako se sve te usluge plaćaju (državni fondovi ili pacijenti) prednost je što usluge liječenja mogu da dobiju u svom gradu bez dodatnih troškova za putovanje ili smještaj.

U saradnji sa ustanovama za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju i uz pomoć donatora Opština bi mogla da kreira programe rehabilitacije za socijalno ugrožene građane koji nemaju mogućnosti da plate usluge liječenja i fizikalne terapije.

4. Servisi podrške

Službe podrške su neophodne za povećanje samostalnosti i relativno normalan život osoba sa invaliditetom. Država treba da omogući obezbjeđivanje pomagala i opreme koji treba finansijski da budu dostupni i pristupačni, i da podrži razvoj programa lične pomoći i usluga tumača. Značajnu ulogu u tome imaju i lokalne samouprave.

U Herceg Novom su nedovoljno razvijene servisne usluge za osobe sa invaliditetom. Izgradnja dnevnog centra za djecu i omladinu sa posebnim potrebama i dalje se samo obećava, nema personalnih asistenata, prevodilaca za gestovni govor... Ne postoje informacije na Brajevom pismu. Nema primjera da se u ovoj opštini koriste psi vodiči za osobe sa oštećenjem vida ili psi pomagači za osobe sa motoričkim smetnjama.

Formirana je služba gerontodomačica koju finansira Zavod za zapošljavanje Crne Gore- Biro rada Herceg Novog, ali one uglavnom pomažu starim i iznemoglim licima.

Organizacije OSI su u okviru svojih aktivnosti formirale neke servise podrške kao što je „Igračkoteka“ u organizaciji Udruženja „Sunčev zrak“ ili asistenti u nastavi u organizaciji NVO „Nova šansa u Novom“. Da bi ovakvi servisi bili na usluzi svim OSI u Herceg Novom neophodna je značajnija pomoć lokalne samouprave .

5. Pristupačnost

Ovo pravilo podrazumijeva uklanjanje prepreka koje onemogućavaju učešće OSI u fizičkoj sredini i obezbjeđenje pristup informacijama i komunikacijama. To je jedna od ključnih oblasti u stvaranju uslova za jednako učešće OSI u svim sferama života. Pristup okolini – okruženju, informacijama, komunikacijama, javnom prevozu je nedovoljan u našoj opštini, a to je uslov primjene svih novih pristupa na koje osobe sa invaliditetom kao ravnopravni građani imaju pravo. To je ključna oblast u stvaranju uslova za jednako učešće OSI u svim sferama života. Iako je u posljednjih nekoliko godina učinjen mali pomak u ovoj oblasti to nije dovoljno za samostalan život OSI u Opštini Herceg Novi. Još uvijek nije fizički pristupačna niti jedna predškolska, osnovna i srednja škola i visokoškolske ustanove. Ni zgrada Opštine ni javna preduzeća i ustanove nisu pristupačni . Dom zdravlja je djelimično pristupačan. Nepristupačan je i javni prevoz. Informacije nisu dostupne za slijepa lica (Brajevo pismo), a za gluva lica u Opštini i drugim javnim ustanovama ne postoji niti jedan stalno zaposlen tumač gestovnog govora. Sve medijske kuće u Herceg Novom su arhitektonski, komunikacijski i informaciono nepristupačne za OSI.

6. Obrazovanje

Jedno od osnovnih ljudskih prava je pravo na obrazovanje. Djeci, omladini i odraslim licima sa invaliditetom treba omogućiti primarno , sekundarno i tercijarno obrazovanje u jedinstvenom sistemu, bez diskriminacije. U procesu obrazovanja do najveće moguće mjere treba razviti ličnost i sposobnosti osoba sa invaliditetom. OSI imaju pravo na inkluzivno obrazovanje i posebne uslove školovanja. Zato je jako bitno razviti posebne servise podrške pri obrazovnim ustanovama u čijem kreiranju treba da učestvuju roditelji i OOSI . Posebnu pažnju treba posvetiti i edukaciji prosvjetnih radnika u školama koje pohađaju i djeca sa posebnim potrebama.

Sistem inkluzivnog obrazovanja tek je zaživio u Crnoj Gori pa se još uvijek teško sprovodi zbog predrasuda, fizičkih barijera i nedostatka dovoljnog broja asistenata u nastavi. U Herceg-Novom ovaj servis podrške je djelimično zaživio zahvaljujući NVO „Nova šansa u Novom“.

Organizacija i struktura vaspitno-obrazovnog sistema u Herceg-Novom

Predškolsko obrazovanje - na području opštine Herceg-Novi radi JPU „Naša radost“ sa četiri samostalna objekta na Savini, na Toploj, u Igalu i u Bjeloj, kao i jedna vaspitna starija grupa (djeca od 5-6 godina) u objektu JU OŠ „Ilija Kišić“ Zelenika.

Projekat „Integracije djece sa posebnim obrazovnim potrebama u redovne grupe vrtića, počeo je 1999. godine u vrtićima „Naša radost“ i traje kontinuirano i dalje.

Osnovno obrazovanje odvija se u četiri matične škole :

- JU OŠ „Milan Vuković“ Herceg-Novi,
- JU OŠ „Dašo Pavičić“ Herceg-Novi,
- JU OŠ „Ilija Kišić“ Zelenika i
- JU OŠ „Orjenski bataljon“ Bijela.

Školske 2003/04. godine tri osnovne škole sa područja Opštine , po programu Ministarstva prosvjete i nauke, ulaze u proces inkluzivnog obrazovanja : “Milan Vuković“ i “Dašo Pavičić“ iz Herceg-Novog i “Orjenski bataljon“ iz Bijele , dok je četvrta škola “Ilija Kišić“ iz Zelenike, inkluzivno obrazovanje u nastavu uvela školske 2004/05. godine.

U odnosu na prethodno stanje, kada je oblast usmjeravanja djece sa posebnim obrazovnim potrebama bila u isključivoj nadležnosti Ministarstva prosvjete i nauke Crne Gore, formiranjem Prvostepene komisije za usmjeravanje djece sa posebnim potrebama Opštine Herceg-Novi, koju je imenovao organ uprave nadležan za poslove prosvjete, stvara se baza podataka i identifikuju potrebe djece sa posebnim obrazovnim potrebama, tako što se donosi rješenje o vrsti obrazovnog programa i određen plan podrške koji je djetetu potreban, radi uključivanja u obrazovni proces. Opština je svojim budžetom, predvidjela finansiranje rada Komisije za usmjeravanje djece sa posebnim potrebama .

Ministarstvo prosvjete i nauke formiralo je mobilne timove, koji se sastoje od defektologa raznih usmjerenja, psihologa i drugih za rad sa djecom sa posebnim potrebama u određenim regijama Crne Gore. I pored toga sva djeca iz našeg grada koja imaju rješenje nadležnog organa o usmjeravanju, ne dobijaju stručnu pomoć članova mobilnog tima , pa je potrebno da nadležno Ministarstvo obezbijedi veću angažovanost mobilnih timova, kako bi svi dobili potrebnu pomoć stručnjaka.

Djeca sa najtežim oštećenjima (posebno sa kombinovanim fizičkim, intelektualnim i senzornim smetnjama), koja nijesu obuhvaćena školskim sistemom u našem gradu , nažalost i dalje će ostajati kod kuće, ili će odlaziti u institucije van svog grada, do izgradnje Dnevnog centra, koji treba da predstavlja alternativni oblik obrazovanja .

Nevladina organizacija NVO “Nova šansa u Novom“, predstavlja roditelje djece sa poteškoćama u razvoju, koja u projektu obezbjeđuje potrebe angažovanja ličnog asistenta u nastavi za učenike JU OŠ “Milan Vuković“ Herceg-Novi i JU OŠ “Orjenski bataljon“ Bijela. I druge dvije škole kao i ustanova predškolskog obrazovanja iskazuju potrebe za angažovanje asistenata u nastavi.

Jedan dio problema na koji škole nailaze u svom radu će se prevazići usvajanjem zakonske regulative, iz Strateškog plana za inkluzivno obrazovanje, usvojenog maja 2008. godine, gdje je predviđeno donošenje „Pravilnika o radu vaspitno-obrazovne ustanove u skladu sa inkluzivnim standardima (dostupnost, prostor, oprema, didaktički materijal, kadar i vremenska organizacija rada ustanove, broj djece u grupi/odjeljenju, vođenje evidencije, evaluacija postignuća)“ sa rokom - 2009.godina. Nosioci posla na izradi ovog Pravilnika su Ministarstvo prosvjete i nauke i Zavod za školstvo.

Istim planom je predviđeno usvajanje dokumenta o kriterijumima za standarde i akreditaciju za asistenta, volontere u nastavi u mreži za podršku, a nosioci posla su Zavod za školstvo, Univerzitet, Ministarstvo prosvjete i nauke, eksperti i stručni timovi, sa rokom - 2009.godina.

Predviđeno je takođe donošenje Zakona o znakovnom jeziku, a nosioci posla su Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, Ministarstvo kulture, sporta i medija i Ministarstvo prosvjete i nauke sa rokom za donošenje isog - 2009.godina.

Pravno-institucionalni okvir

Pravno-institucionalni okvir za donošenje LPAI su međunarodna pravna akta i domaća zakonska regulativa za ovu oblast : UN Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (2006), UN Konvencija o pravima djeteta (1989), Milenijumski razvojni ciljevi (2002); Akcioni plan Savjeta Evrope za osobe sa invaliditetom (2006-2015), UN Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe sa invaliditetom 1993, Agenda 22 ; Ustav Crne Gore, Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori 2008-2016 sa akcionim planom (2008-2010), Strategija inkluzivnog obrazovanja (2008) sa akcionim planom, Strategija socijalne i dječije zaštite (2008), Zakon o lokalnoj samoupravi (2003), Lokalni plan za razvoj socijalnih usluga za djecu i mlade opštine Herceg Novi (2009-2013), Razvojni Plan opštine Herceg Novi.

VIZIJA

JEDNAKE MOGUĆNOSTI ZA SVE ČLANOVE ZAJEDNICE..

MISIJA

PRIMJENOM MEĐUNARODNIH STANDARDA OBEZBIJEDITI USLOVE KROZ INSTITUCIONALNA RJEŠENJA SA CILJEM
KVALITETNOG ZADOVOLJAVANJA POTREBA
OSI U ZAJEDNICI

P R A V I L O br. 1 *PODIZANJE SVIJESTI*

„Preduzimanje mjera i akcije kojima će se podići svijest društva o osobama sa invaliditetom, njihovim pravima, potrebama, potencijalima.“

CILJ: Kontinuirano senzibilisanje javnosti, podizanje svijesti, a zašto ne i savjesti svih ljudi i društvenih grupa u lokalnoj zajednici o položaju, potrebama i pravima OSI. Njihovo implementiranje u propise lokalne zajednice.

Uvod : Društvena svijest o položaju i potrebama osoba sa invaliditetom u našoj lokalnoj zajednici nije na zadovoljavajućem nivou iako je u posljednjih desetak godina formirano više nevladinih organizacija koje okupljaju osobe sa invaliditetom, članove njihovih porodica i ljude dobre volje spremne da pomognu i ukažu na probleme sa kojima se suočavaju ove osjetljive društvene grupe. Pomaka u svijesti i savjesti šire javnosti ima, ali ne željenih, i ne onih koje podstiču na akciju i donose promjene. Zato su osmišljeno, permanentno informisanje i edukacija šire javnosti preduslov bez koga se ne može sprovesti ni jedna konkretna akcija u ovoj oblasti.

Potrebe	Postojeci resursi	Rješenja/mjere	Vremenski rok	Odgovorni subjekti	Izvori finansiranja
1	2	3	4	5	6
Stalno informisanje zaposlenih u lokalnoj upravi, javnim institucijama i u priv.sektoru o	Znanje unutar OOSI, Stručnjaci u ovoj oblasti	Kontinuirano održavanje seminara za zaposlene u lokalnoj upravi, javnim institucijama i privatnom sektoru radi uklanjanja predrasuda o OSI	Kontinuirano	Opština, OOSI	Opština i donatori

pravima i mogućnostima OSI					
Izrada brošura, kataloga, lifleta i publikacija o pravima i resursima koje Opština pruža građanima sa invaliditetom	OOSI, opštinske službe	Izraditi brošure i kataloge o resursima koje Opština pruža OSI u adekvatnim formatima (Brajevo pismo, zvučni formati)	Kontinuirano	Opština i OOSI	Opština i donatori
Opština treba da finansira emisije na lokalnim medijima koje utiču na podizanje svijesti o OSI	Lokalni javni servis, Novske novine, Privatne radio stanice (More, Delfin, Jadran)	Finansijski i na druge načine podstaći redovne rubrike i emisije posvećene životu i mogućnostima i preprekama na koje nailaze OSI	Kontinuirano	Opština mediji i NVO	Opština i nadležna ministarstva, donatori
Podizanje svijesti mladih od predškolskog uzrasta do završetka osn.šk.o OSI i potrebi inkl.obr. kako bi se prevazilazili stereotipi i predrasude u	Organizacije OSI, Vaspitno obrazovni kadar, Opština	U sklopu građanskog obrazovanja i kroz redovni program djeci primjerom i teoretski ukazivati na jednakost prava, izjednačavanje mogućnosti i potencijale OSI	Kontinuirano	Opština, OOSI i pedagoško-psihološke te nastavno-obrazovne službe u školama i vrtićima	

najranijem dobu					
Podizanje svijesti nastavnika i vaspitača te pedagoško-psiholoških službi u vrtićima i školama o pravima OSI	OOSI, vaspitno-obrazovni kadar, Opština	Treninzi za prosvjetne radnike, vaspitače i ostale zaposlene u školama o odnosu prema OSI zasnovanom na jednakim pravima	Kontinuirano	OOSI , Opština, zaposleni u školama i vrtićima	Opština, NVO, nadležna ministarstva, donatori
Podizanje nivoa svijesti šire javnosti o OSI i njihovih porodica o pravima i mogućnostima OSI	Znanje OOSI, stručnjaci	Organizovanje kampanje, okruglih stolova, tematskih sastanaka-tribina, seminara o i za OSI i njihove porodice	Kontinuirano	Opština i OOSI	Opština, nadležna ministarstva, donatori i NVO
Informacije namijenjene OSI i o OSI uključiti u sadržaj opštinskog sajta	Opština ima svoj sajt	Objavljivanje svih materijala i informacija koje se tiču OSI u elektronskom obliku u dijelu opštinskog sajta	Od 2010. kontinuirano	Opština i OOSI	Opština, nadležna ministarstva, donatori i NVO
Opštinska služba sa zadatkom da obuhvati sve bitne informacije o OSI u jedinsvenoj bazi	Sekretarijat za društvene djelatnosti i opštu upravu	Formiranje opštinske službe (referata) za OSI	2010.godina	Opština, OOSI	Opština, donator

<p>podataka, pruža informacije u dostupnim formatima i usmjerava OSI i njihove porodice prema odg.službama, vodi evidenciju o OSI</p>					
<p>Aktiviranje i finansiranje rada Savjeta za brigu o OSI koji će ujedno imati ulogu u praćenju i evaluaciji LPAI</p>	<p>Savjet je konstituisan 2004.g.</p>	<p>Obezbijediti finansijska sredstva i ostale potrebne preduslove za rad opštinskog savjeta za brigu o OSI</p>	<p>Kontinuirano</p>	<p>Opština, OOSI</p>	<p>Opština, donatori</p>
<p>Otvoriti psihološko pravno savjetovalište na opštinskom nivou za OSI</p>	<p>Stručnjaci</p>	<p>Formirati psihološko pravni tim, obezbijediti prostor i uslove za rad</p>	<p>Kontinuirano</p>	<p>Opština, Stručnjaci, OOSI</p>	<p>Opština, Dom zdravlja</p>
<p>Podizanje svijesti zakonodavne opštinske vlasti o neophodnosti uključivanja invalidnosti u redovno odlučivanje na opštinskom nivou</p>	<p>Donosioci odluka na opštinskom nivou</p>	<p>Obuka odgovornih i rukovodećih opštinskih kadrova o pravima OSI</p>	<p>Kontinuirano</p>	<p>Opština, Rukovodstvo opštine, OOSI, ministarstva, Zajednica opština</p>	<p>Opština, zajednica opština, ministarstva.</p>

MJERE KOJE SE MOGU LAKO I BRZO SPROVESTI:

1. Objavljivanje materijala i informacija u vezi sa OSI u elektronskom obliku, na dijelu opštinskog sajta;
2. Obezbijediti finansijska sredstva i ostale preduslove za rad opštinskog Savjeta za brigu o OSI;
3. Finansijski i na druge načine podstaći redovne rubrike i emisije posvećene postignućima, životu, mogućnostima i preprekama na koje nailaze OSI;
4. Formiranje opštinske službe (referata) za OSI.

P R A V I L O br. 2 MEDICINSKA BRIGA

CILJ: Osobe sa invaliditetom u našoj opštini imaju izjednačen pristup medicinskim službama kao i ostali građani.

Opština treba da pomogne da osobe sa invaliditetom dobiju efikasnu medicinsku njegu.

Spisak potreba, resursa i mjera za unapređenje medicinske zaštite OSI

Potrebe	Postojeći resursi	Rješenja/mjere	Vremenski rok	Odgovorni subjekti	Izvori finansiranja
Baza podataka o osiguranicima koji imaju određeni invaliditet	Dom zdravlja Fond za zdravstveno osiguranje	Opštinski Registar osoba sa invaliditetom PIO	2013.	Opština Dom zdravlja	Opštinski budžet

	Opština OOSI	CSR		Fond za zdravstveno osiguranje Opština OOSI	
Ginekološki sto prilagođen potrebama žena sa invaliditetom	Dom zdravlja Porodilište Privatne ginekološke ordinacije Ministarstvo zdravlja Fond za zdravstveno osiguranje	Kupovina jednog specijalnog stola za ginekološki pregled i njegova instalacija u pristupačnu ginekološku ambulantu Dogovor između Doma zdravlja i određene ordinacije o načinu saradnje	2010.	Opština Dom zdravlja Porodilište Privatne ginekološke ordinacije	Opština i donatori
Rješavanje arhitektonskih barijera unutar Doma zdravlja sa posebnim akcentom na prilaz kancelarijama Fonda za zdravstveno osiguranje			2012.	Opština Dom Zdravlja	Opština i donatori
Opštinski fond za OSI za pokrivanje opravdanih troškova liječenja kao i nabavke lijekova, pomagala i sanitetskog materijala	Dom Zdravlja Fond za zdravstveno	Formiranje mješovite Komisije za odobravanje finansijske pomoći iz sredstava Fonda.	2010 g.	Fond za zdravstveno osiguranje CSR	Opština i donatori

koji nisu u okviru osnovnih prava osiguranika	osiguranje Opština Centar za socijalni rad	Članovi Komisije su predstavnici Doma Zdravlja, Fonda za zdravstveno osiguranje, Opštine Centra za socijalni rad i OSI		Dom Zdravlja Opština OOSI	
---	--	--	--	---------------------------------	--

MJERE KOJE SU JEFTINE I LAKE ZA PRIMJENU:

1. Opštinski fond za pokrivanje opravdanih troškova liječenja kao i nabavke lijekova, pomagala i sanitetskog materijala koji nisu u okviru osnovnih prava osiguranika;
2. Baza podataka o osiguranicima koji imaju status lica sa invaliditetom.

P R A V I L O br 3. REHABILITACIJA

CILJ:

Osobama sa invaliditetom bez posebne nadoknade su pristupačni različiti programi rehabilitacije u skladu sa njihovim potrebama.

Opština daje svoj doprinos pružanju usluga rehabilitacije osobama sa invaliditetom kako bi one mogle dostići optimalni nivo nezavisnosti i funkcionisanja

Potrebe, postojeci resursi i prijedlozi mjera

Potrebe	Postojeći resursi	Rješenja/mjere	Vremenski rok	Odgovorni subjekti	Izvori finansiranja
Formiranje baze podataka o OSI kojima je neophodna fizikalna terapija i rehabilitacija	Dom Zdravlja OOSI CSR Fond za zdravstveno osiguranje PIO	Formiranje opštinskog registra o OSI	2010.	Opština Dom Zdravlja OOSI CSR Fond za zdravstveno osiguranje , PIO	Opština
Programi rehabilitacije za različite grupe osoba sa invaliditetom	Institut „Dr Simo Milošević“ OOSI Dom Zdravlja Privatne ordinacije Biro za zapošljavanje	Oformiti radne grupe za kreiranje programa rehabilitacije za različite grupe osoba sa invaliditetom	2010-2015.	Opština	Opština i donatori
Stalno informisanje putem brošura	Opštinska sluzba informisanja Opštinski sajt	Izraditi brošure i kataloge o mogućnostima uključivanja u programe rehabilitacije	2010 – 2015.	Opština i OOSI	Opština i donatori

MJERE KOJE SU JEFTINE I LAKE ZA PRIMJENU:

- 1. Formiranje baze podataka o građanima sa invaliditetom kojima je neophodna fizikalna terapija i rehabilitacija.**

P R A V I L O br. 4 *SERVISI PODRŠKE*

CILJ:

Opština treba da obezbijedi razvoj i snabdijevanje službi za podršku, uključujući pomagala za OSI, u cilju povećanja nivoa njihove nezavisnosti u svakodnevnom životu . Službe za podršku su odgovorne za povećanje nivoa samostalnosti OSI i glavna su poluga za ostvarivanje njihovih prava.

Potrebe	Postojeci resursi	Rješenja/mjere	Vremenski rok	Odgovorni subjekti	Izvori finansiranja
Korišćenje usluga službe za OSI u Opštini	Strategija za OSI Vlade Crne Gore, Sekretarijat za druš.djelat.u opštini, Savjet za brigu o OSI	Oformiti kancelariju za OSI pri Sekretarijatu za opšte djelatnost	2010.godina	Opština i NVO koje se bave sa OSI	Opština, donatori, i NVO
Personalna asistencija za OSI	Iskustva projekata asistenta u nastavi CSR, Biro za zapošljavanje, Sekr.za druš.djel.	Pilotirati projekat pers.asist.kroz saradnju CSR, Biroa zapošlj. HN i OOSI	2010-2011. godina	Opština, Ministarstvo rada i soc. staranja, NVO sektor	Opština, nadležno ministarstvo i donatori
Asistent u nastavi	-Mobilni tim -Asistent u nastavi -Strategija Vlade Projekat NVO	-Proširenje mobilnog tima -Povećati broj asistenata	2010-2011. godina	Ministarstvo prosvjete i nauke, NVO sektor,	Nadležno ministarstvo, Opština i NVO

	“Nova Šansa u Novom”	-Inicijativa za Izmjene i dopune zakonske regulative		Opština	
Dnevni centar za djecu i mlade	-Lokacija -NVO sektor -glavni projekat -protokol -stručni kadar -kordinator za gradnju DC	Izgraditi	2010-2012. godina	Opština, nadležna ministarstva i NVO sektor	Nadležna ministarstva, Opština, NVO sektor i donatori
Dnevni centar za odrasle	Centar za soc. rad Visoka škola sestrinstva ”Kraljica Jelena”Igalo	Lokacija i izgradnja, ili renoviranje “postojećeg objekta”	2010-2014. godine	Opština, nadležna ministarstva i NVO sektor	Nadležna ministarstva, Opština, NVO sektor i donatori
Radionice i servisi za pomagala	Postojeća pomagala	Formiranje i organizovanje radionica, projekt	2010. godina	Opština , NVO sektor i biro rada	Nadležna ministarstva, Opština, NVO sektor i donatori
Specijalizovani prevoz		U okviru voznog parka DC ili Opštine nabaviti adaptirana vozila i staviti ih na raspolaganje OSI	2012. godina	Opština , NVO sektor	Nadležna ministarstva, Opština, NVO sektor i donatori

Patronažna služba	Dom zdravlja	Fizikalna terapija njegovateljice	2010. godina	Ministarstvo zdravlja-Dom zdravlja Herceg Novi	Nadležna ministarstva, Opština, NVO sektor i donatori
Tumač za gestovni jezik	Blizina Zavoda za rehab.osoba sa smetnjama sluha i govora u Kotoru	Org.obuku za dva tumača za gestovni govor	2010.godina	Opština	

MJERE KOJE SU JEFTINE I LAKE ZA PRIMJENU:

1. Nabaviti jedno adaptirano vozilo za prvoz osoba u kolicima;
2. Podržati projekte OOSI i preduzetnika za osnivanje radionica za opravku pomagala;
3. Povećati broj asistenata u nastavi za djecu sa posebnim potrebama koja pohađaju redovni vaspitno obrazovni program po inkluzivnom modelu, tj. nastaviti sa modelom dobre prakse između Opštine i NVO “Nova šansa u Novom”.

P R A V I L O br. 5 PRISTUPAČNOST

CILj:

Politika lokalne vlasti u oblasti invalidnosti mora imati dugoročne ciljeve koji počivaju na tome da OSI treba da imaju ista prava kao ostali građani. U skladu sa tim treba da prizna opšti značaj pristupačnosti u procesu izjednačavanja mogućnosti za OSI. Pristupačnost je prvo pravilo ciljnih područja UN Standardnih pravila za izjednačavanje mogućnosti jer ono obezbjeđuje uslove da se ostvare ciljevi u svim ostalim područjima života OSI (školovanje, zapošljavanje, kulturni i vjerski život, sport i rekreacija, porodični život). Lokalne vlasti treba da osiguraju pristup izgrađenom okruženju zatvorenog i otvorenog tipa tj.da primjene univerzalni dizajn u uređenju prostora i tako obezbjede neprekinuti lanac kretanja za OSI. Donosioci odluka na lokalnom nivou treba da istovremeno vode racuna da informacije i telekomunikacije od javnog interesa budu dostupne OSI.

Da bi se u narednom periodu ostvario napredak neophodno je primjeniti slijedeće:

Potrebe	Postojeci resursi	Rješenja/mjere	Vremenski rok	Odgovorni subjekti	Izvori finansiranja
<p>Primjenjivati i razvijati standarde pristupačnosti i koncepte univerzalnog dizajna izgrađenog okruženja i obezbijediti neprekinuti lanac kretanja OSI u opštini Herceg-Novi</p> <p>tj. nesmetani pristup:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Mjestu stanovanja OSI (prilaz i unutrašnjost) - Svim stambenim zgradama - Zdravstvenim ustanovama - Radnom mjestu - Privatnim i javnim turističkim objektima - Javnim ustanovama (Sud, pošte, Opština, banke, Centar za soc-rad HN, itd) - Ustanovama za obrazov. (preškolske, osnovne, srednje i visoke škole) - Trgovačkim objektima - Javnom i privatnom prevozu - Ulicama - Šetalistu - Parkovima - Plažama - Javnim WC-ima - Javnim tuš kabinama - Telefonskim govornicama 	<ul style="list-style-type: none"> • Pravilnik o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti. ("Sl. list Crne Gore", br. 10/09 od 10.02.2009) • Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori. • Prostorni plan opštine u kojem se spominje pristupačnost, ali ne bavi se detaljima Univerzalnog dizajna • Program socio-ekonomskog razvoja Opštine HN • OOSI • Sekretarijat za urbanizam i građevinarstvo • Arhitekta ili planer edukovan za Univerzalni dizajn • Radna grupa za praćenje pristupačnosti • Agencija za 	<ul style="list-style-type: none"> • Donijeti odluku da javni objekti i javne površine kao i poslovni prostori, za koje mišljenje i dozvolu za izgradnju izdaju opštinski sekretarijati, moraju biti pristupačni za OSI. • Opština treba da ima plan za dizajniranje okruženja, zatvorenog i otvorenog prostora, da bude pristupačno OSI, izbjegavajući stvaranje novih prepreka i arhitektonskih barijera. • Kontinuirani nadzor Opštinske radne grupe za praćenje pristupačnosti fizicke okoline zatvorenog i otvorenog prostora koja se sastoji od arhitekata ili planera, opštinskih službenika i OSI. • Izgraditi kose rampe na javnim površinama za kretanje OSI, a prioritarno na ulazu u Gradanski biro Opštine. • Obezbijediti adekvatnu pristupačnost uslugama javnih ustanova (Sud, CSR, sve službe Doma zdravlja, Gradanski biro Opštine, bar 	<ul style="list-style-type: none"> • Donijeti odluku 2010.god • Opštinski plan 2010- 2012.god. • Nadzor radne grupe Kontinuirano • Izgraditi kose rampe 2010- 2012.god • Obezbijediti adekvatnu pristupačnost uslugama javnih ustanova 2010- 2014.god. 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština • Javna preduzeća i ustanove • Radna grupa za pristupačnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština • Javna preduzeća i ustanove • Donatori • Privatni biznis sektor

<ul style="list-style-type: none"> - Bankomatima - Parking mjestima za OSI - Kulturno umjetničkim sadržajima - Vjerskim objektima - Sportsko rekreativnim objek 	<p>izgradnju i razvoj HN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sekretarijat za stambeno komunalne poslove i zaštitu životne sredine 	<p>jednu osnovnu školu i srednjoškolski centar, Dvoranu „Park“,Biro za zapošljavanje,Manastir Savina,PIO,Biblioteku, Radnicki Univerzitet,plaže,javne wc,telef.govornice,bankomate, Parking mjesta za OSI.....</p>			
<p>Rekonstrukcija neadekvatnih pristupa u lokalnoj zajednici</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pravilnik o o bližim uslovima i načinu prilagodavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti. ("Sl. list Crne Gore", br. 10/09 od 10.02.2009) • Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori. 	<ul style="list-style-type: none"> • Donijeti opštinsku odluku o stalnom uklanjanju postojećih neadekvatnih pristupa za OSI na javnim površinama, saobraćajnim komunikacijama, javnim objektima, kao i stambenim objektima. Izgraditi adekvatne pristupe. • Prekršiocu odluke snose sankcije. 	<ul style="list-style-type: none"> • Donijeti opštinsku odluku 2010. god. • Uklanjanje postojećih neadekvatnih pristupa Kontinuirano 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština • Radna grupa za pristupačnost 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština
<p>Pristupačnost javnog prevoza i parking mjesta za OSI</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Agencije za upravljanje javnim parkiralištima i garažama na teritoriji opštine Herceg Novi d.o.o. Herceg Novi donosi: Pravilnik o korišćenju parking mjesta za lica sa posebnim potrebama („Službeni list RCG“, br.18/06) 	<ul style="list-style-type: none"> • Izmijeniti opštinske propise iz oblasti javnog i privatnog prevoza kako bi se predvidjela obaveza obezbjeđivanja pristupačnosti prevoza i saobraćajne infrastrukture za OSI, • Izvršiti izmjenju i dopunu pravilnika o korišćenju parking mjesta za lica sa posebnim potrebama ili donijeti novi pravilnik o korišćenju parking mjesta za 	<ul style="list-style-type: none"> • 2010.god. 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština • Agencija za upravljanje javnim parkiralištima i garažama na teritoriji opštine Herceg Novi 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština

		OSI. ● Obilježiti parking mjesta za OSI			
Nabavka niskopodnih autobusa i adaptiranog kombija za OSI		● Opštinskim propisima i odlukama o javnom i privatnom prevozu obavezati prevoznike o nabavci nisko podnog autobusa i adaptiranog kombija za OSI	2010.god.	● Opština	
Redovno uklanjanje nepropisno parkiranih vozila na trotoarima i obilježenim parking mjestima za OSI	<ul style="list-style-type: none"> ● Zakon o bezbjednosti saobraćaja na putevima („Službeni list RCG“, br.72/2005 od 1.12.2005.god) ● Uprava policije Područna jedinica HN i Agencija za upravljanje javnim parkiralištima i garažama na teritoriji opštine HN sklopili su: Ugovor o zajedničkom radu na premještanju nepropisnih parkiranih i ostavljenih vozila ● Opština 	<ul style="list-style-type: none"> ● Svakodnevno sankcionisati nepropisno parkirana i ostavljena vozila na trotoarima i parking mjestima za OSI ● Službeno lice (policajac) da poštuje i postupa po Zakonu o bezbjednosti saobraćaja na putevima i da profesionalno vrši svoju dužnost ● Agencija za upravljanje javnim parkiralištima i garažama da omogući 12 mjeseci specijalno vozilo pauk da bude u ispravnom stanju kako bi se u svakom trenutku moglo izvršiti premještanje nepropisno parkiranih i ostavljenih vozila na trotoarima i parking mjestima za OSI 	● Kontinuirano	<ul style="list-style-type: none"> ● Uprava policije područna jedinica Herceg Novi ● Agencija za upravljanje javnim parkiralištima i garažama na teritoriji opštine Herceg Novog ● Opština 	
Konsultovati NVO OSI i edukovane OSI o pristupačnosti na svim nivoima	<ul style="list-style-type: none"> ● NVO OSI ● Edukovane OSI ● Predsjednik opštine ● Glavni administrator opštine 	<ul style="list-style-type: none"> ● Kontinuirana saradnja i partnerski odnos između NVO OSI, edukovanih OSI, predsjednika opštine, glavnog 	● Kontinuirana saradnja između NVO OSI, edukovanih OSI, predsjednika	<ul style="list-style-type: none"> ● Predsjednik Opštine ● Glavni administrator opštine 	● Opština

	<ul style="list-style-type: none"> • Opštinski sekretarijati • Radna grupa za pristupačnost 	<p>administratora , opštinskih sekretarijata i Radne grupe za pristupačnost.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predsjednik opštine imenuje (izabere)5 članova(OSI,planer ili arhikteta,komunalna policija i građevinska inspekcija,savjetnik za saobraćaj u Opštini) koji će činiti Radnu grupu za pristupačnost • Odrediti honorare za 5 članova radne grupe za pristupačnost 	<p>opštine,glavnog administratora opštine, opštinskih sekretarijata i Radne grupe za pristupačnost 2010-2015. god</p> <ul style="list-style-type: none"> • Predsjednik opštine imenuje i verifikuje članove Radne grupe 2010. god. 	<ul style="list-style-type: none"> • Opštinski sekretarijati • Radna grupa za pristupačnost 	
<p>Omogućiti pristup informacijama, štampanim i elektronskim medijama osobama sa senzornim oštećenjima</p>		<p>* obezbijediti biblioteku za osobe sa senzornim oštećenjima tako što ce se obezbijediti bar 2 računara sa programom (serverom) unreader u biblioteci HN</p>	<p>2010 – 2011. god.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opština • Biblioteka HN • OOSI 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština
<p>Opština i druge javne ustanove treba da omoguće dostupnim informacije koje pruža građanima OSI</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opština • Sve javne ustanove 	<ul style="list-style-type: none"> • Obučiti opštinske službenike i službenike svih javnih ustanova kako da komuniciraju sa OSI. • U Opštini i svim javnim ustanovama omogućiti slijedeće usluge: <ul style="list-style-type: none"> - tumača za gestovni govor,koji bi pružao usluge komunikacije i informacije na Brajevom pismu i Audio formatu - Informacije u elektronskom formatu 	<ul style="list-style-type: none"> • Obučiti službenike i organizovati seminare 2010 – 2011.god • Omogućiti u Opštini i svim javnim ustanovama usluge za komunikaciju i informacije 2011 – 2013.god 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština • Javne ustanove 	<ul style="list-style-type: none"> • Opština • Javne ustanove • Donatori

SPISAK MJERA KOJE SU JEFTINE I MOGU SE BRZO REALIZOVATI:

- 1. Imenovati i verifikovati članove Radne grupe za pristupačnost.**
- 2. Izgraditi kosu rampu na ulazu u Građanski biro Opštine.**
- 3. Izgraditi kosu rampu na ulazu u Dvoranu „Park“.**
- 4. Obilježiti parking mjesta za OSI ispred CSR HN, Doma zdravlja, Opštine, Pošte u HN duž centralne saobraćajnice u gradu (Njegoševa ulica), ispred svih tržnih centara, Uprave policije -Područna jedinica HN i u okviru javnih parkinga.**
- 5. Izvršiti izmjene i dopune Pravilnika o korišćenju parking mjesta za lica sa posebnim potrebama ili donijeti novi pravilnik o korišćenju parking mjesta za OSI.**
- 6. Donijeti odluku da javni objekti i javne površine kao i poslovni prostori, za koje mišljenje i dozvolu za izgradnju izdaju opštinski sekretarijati, moraju biti pristupačni za OSI.**
- 7. Izmijeniti opštinske propise iz oblasti javnog i privatnog prevoza kako bi se predvidjela obaveza obezbjeđivanja pristupačnosti vozilima javnog prevoza i saobraćajnim infrastrukturama za OSI.**
- 8. Opštinskim propisima i odlukama o javnom i privatnom prevozu obavezati prevoznike da nabave niskopodni autobus i adaptirani kombi za OSI.**
- 9. Svakodnevno sankcionisati vozače nepropisno parkiranih vozila na trotoarima i parking mjestima za OSI.**

PRAVILO br. 6 – OBRAZOVANJE

CILJ:

Sveobuhvatno, adekvatno i pristupačno uključenje djece sa posebnim obrazovnim potrebama u školski sistem, uz podršku i saradnju lokalne zajednice i resornog ministarstva, koji će zajedno inicirati uspostavljanje što kvalitetnijih uslova za izvođenje nastavno-obrazovnog procesa u predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju. Njegova svrha je da Herceg-Novi, primjenjujući međunarodne standarde, obezbijedi i podstiče kvalitetan i svestran razvoj sopstvenih resursa, kako bi djeci sa posebnim obrazovnim potrebama, koliko je to moguće, bilo obezbijeđeno obrazovanje na lokalnom nivou.

Od ovog plana imaće koristi društvo u cijelini, jer djeca sa posebnim obrazovnim potrebama dobijaju obrazovanje shodno svojim potencijalima, a nakon toga ostvaruju pravo na određeni vid socijalne zaštite i zapošljavanje, prema svojim predispozicijama i sposobnostima.

Potrebe	Postojeći resursi	Rješenja/ mjere	Vremenski rok	Odgovorni subjekti	Izvori finansiranja
Osposobljavanje pristupa za ulaz u predškolski objekat (vrtić Igalu), sve osnovno-školske	Postoje prilazi sa dovoljno širokim vratima ali sa stepenicama. Stručnjaci opštinskih i državnih organa koji su prošli edukaciju iz	Izgraditi rampu u vrtiću u Igalu ,svim osnovnim školama, a u srednjoj školi prilaznu rampu i	1 godina za rampe 5 godina za lift	Sekretarijat za urbanizam i građevinarstvo Opštine HN i Ministarstvo prosvjete i nauke	7.500 ,00 €

objekte (rampa) i srednjoškolsku ustanovu (prilazna rampa i lift), ulaz u školske učionice i kabinete	univerzalnog dizajna, Projekat „Herceg Novi, grad bez barijera“, a za JU „OŠ Dašo Pavičić“ projekat Opštine za izgradnju zaobilaznice oko škole.	lift		CG	
Osposobljavanje toaleta za pristup korisnika invalidskih kolica u predškolskoj ustanovi u Igalu, u osnovnoj školi „Dašo Pavičić“ H.Novi i JU SMŠ“Ivan Goran Kovačić“ Herceg-Novi	Postojeći toaleti imaju mogućnost adaptacije	Adaptacija 2 toaleta JUOŠ Dašo Pavičić,1 toalet u vrtiću u Igalu i 2 toaleta u JU SMŠ“Ivan Goran Kovačić“ H.Novi	2 godine	Sekretarijat za urbanizam i građevinarstvo Opštine HN i Ministarstvo prosvjete i nauke CG	7.500,00 €
Potrebe korišćenja prikladne tastature za rad na računaru osobama sa deformitetima ruku i oštećenjem vida u osnovnim školama u skladu sa inkluzivnim standardima	Klasični PC Specijalizovani servis za nabavke i izradu adaptacija	Adaptacija računara za potrebe djeteta sa CP, kupovina računara i softvera za slabovide osobe	1 godina	Ministarstvo prosvjete i nauke, Zavod za udžbenike CG	500-1000€
Da asistenti u nastavi za rad sa djecom sa posebnim potrebama posjeduju sertifikate	Nezaposleni prosvjetni radnici „NVO „Nova šansa u Novom“, treneri Zavoda za školstvo	Organizovati edukacione seminare u školama	2009/10	Škole, Opština HN, Ministarstvo prosvjete i nauke	500,00 €
Potreba angažovanja asistenta u nastavi za	Izmjena Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa PP	Direktori škola da u dogovoru sa	Školska 2009/10.	Direktori škola, Opština HN,	Asistenti u nastavi X

učenike osnovnih škola	NVO „Nova šansa u Novom“	Zavodom za školstvo organizuju obuku i zapošljavaju asistentata u nastavi		Ministarstvo prosvjete i nauke	250€ neto mjesečno + 50€
Nabavka didaktičkog materijala i opreme za nastavni predmet fizičko vaspitanje za djecu sa tjelesnim oštećenjima u osnovnim školama.	Gimnastička sala u JUOŠ „Milan Vuković“	Nabavka beskonačne trake, odgovarajućih medicinskih lopti, strunjača	Školska 2010/11	Direktor škole, Opština HN, Ministarstvo prosvjete i nauke	850€
Potrebe za izgradnjom otvorenih sportskih terena za djecu sa posebnim potrebama	Postojeće igralište na otvorenom u JU OŠ“ Ilija Kišić“, Zelenika, donatori	Renoviranje i dovođenje u stanje adekvatne namjene	2010/15	Opština Herceg Novi, Ministarstvo prosvjete	20.000€
Učenici nemaju rješenja za usmjeravanje opštinske komisije, a pohađaju nastavu u JU SMS“Ivan Goran Kovačić“ Herceg-Novi	Prvostepena komisija za usmjeravanje djece sa posebnim potrebama Opštine Herceg-Novi	Donijeti odgovarajuće rješenje	odmah	Pedagoško-psihološka služba škole, roditelji	Budžetska linija“Izdaci za rad Prvostepene komisije Opštine Herceg-Novi
Angažovanje personalnog asistenta	Nezaposleni sa Biroa rada HN, volonteri	Obuka i uključivanje	odmah	Opština, JPU “Naša radost“, HN	Jedan asistent X

za dijete usmjereno po rješenju nadležnog organa Opštine Herceg-Novi		ličnog asistenta			250€ neto mjesečno + 50€
Adekvatan didaktički materijal, za djecu sa teškoćama u razvoju u predškolskom sistemu.	Postojanje takvog materijala na tržištu	Nabavka potrebnog didaktičkog materijala	odmah	Opština, JPU "Naša radost", HN	500€
Edukacija roditelja djece sa teškoćama u razvoju koja su obuhvaćena predškolskim ,osnovnim i srednjoškolskim sistemom ,radi pravovremene stimulacije i roditelja ostale djece	Treneri Zavoda za školstvo	Održati potrebne seminare	odmah	Opština HN, Pedagoško psihološka služba obrazovno-vaspitnih ustanova i njihovi rukovodeći organi	2.000,00 €
Uključivanje asistenta za učenje maternjeg jezika za romsku populaciju obuhvaćenu predškolskim sistemom u inkluziji	NVO "Mladi Romi"	Angažovati obučene osobe romske populacije	odmah	Opština HN, Ministarstvo prosvjete i nauke, JPU „Naša radost“	Dva asistenta X 250€ neto mjesečno + 50€

MJERE KOJE SE LAKO MOGU SPROVESTI, BEZ MNOGO FINANSIJSKIH SREDSTAVA:

- 1. Angažovanje asistenta u nastavi-volonteri, nezaposleni prosvjetni radnici.**
- 2. Volonteri -obučene osobe NVO "Mladi Romi", za uključivanje asistenta za učenje maternjeg jezika za romsku populaciju, obuhvaćenu predškolskim sistemom u inkluziji.**
- 3. Usmjeravanje učenika srednje škole sa razvojnim smetnjama, na Prvostepenu komisiju za usmjeravanje djece sa posebnim potrebama Opštine Herceg-Novi.**
- 4. Projektna dokumentacija za izgradnju sportskog igrališta za djecu sa smetnjama u razvoju JU OŠ "Ilija Kišić" Zelenika, od opštinske „Agencije za izgradnju grada“.**
- 5. Donošenje dokumenta o kriterijumima za standarde i akreditaciju za asistenta, volontere u nastavi u mreži za podršku, koji treba da uradi Zavod za školstvo, Univerzitet, Ministarstvo prosvjete i nauke, eksperti i stručni timovi .**
- 6. Nabavka adaptiranih PC računara za potrebe djeteta sa CP, kupovina računara i softvera za učenicu sa oštećenjem vida.**

ODLUKA O SARADNJI

Koalicija OOSI „Svjetlost” Herceg Novog i predstavnici lokalne samouprave su dogovorili da zajedno učestvuju u realizaciji projekta „Grad po mjeri čovjeka” te je u tom cilju sačinjena odluka broj: 01-1-1034/08. Od 16.12.2008.g. koju je potpisao predsjednik Opštine Herceg Novi Dejan Mandić.

Tom odlukom je data saglasnost za izradu LPAI.

NADGLEDANJE (MONITORING) SPROVOĐENJA PLANA

Monitoring i evaluaciju realizacije plana obavljaće Savjet za brigu o pitanjima lica sa invaliditetom. Proces nadgledanja sprovođenja Plana izuzetno je važan pa je potrebno definisati PLAN monitoringa odnosno principe i načine praćenja njegovog sprovođenja. Plan nadgledanja treba da obuhvati četiri nivoa LPAI: progres sprovođenja cjelokupnog plana, pojedinačne aktivnosti, promjenu određenih situacija- da li su mjere i rješenja adekvatan odgovor na potrebe, nadgledanje potrošnje sredstava namjenjenih za LPAI. Dobro bi bilo donijeti godišnje planove realizacije .

Svim institucijama i organizacijama dostaviće se Lokalni plan akcije i biće pozvane da dostavljaju sve relevantne informacije iz oblasti svog djelovanja u skladu sa planiranim aktivnostima.